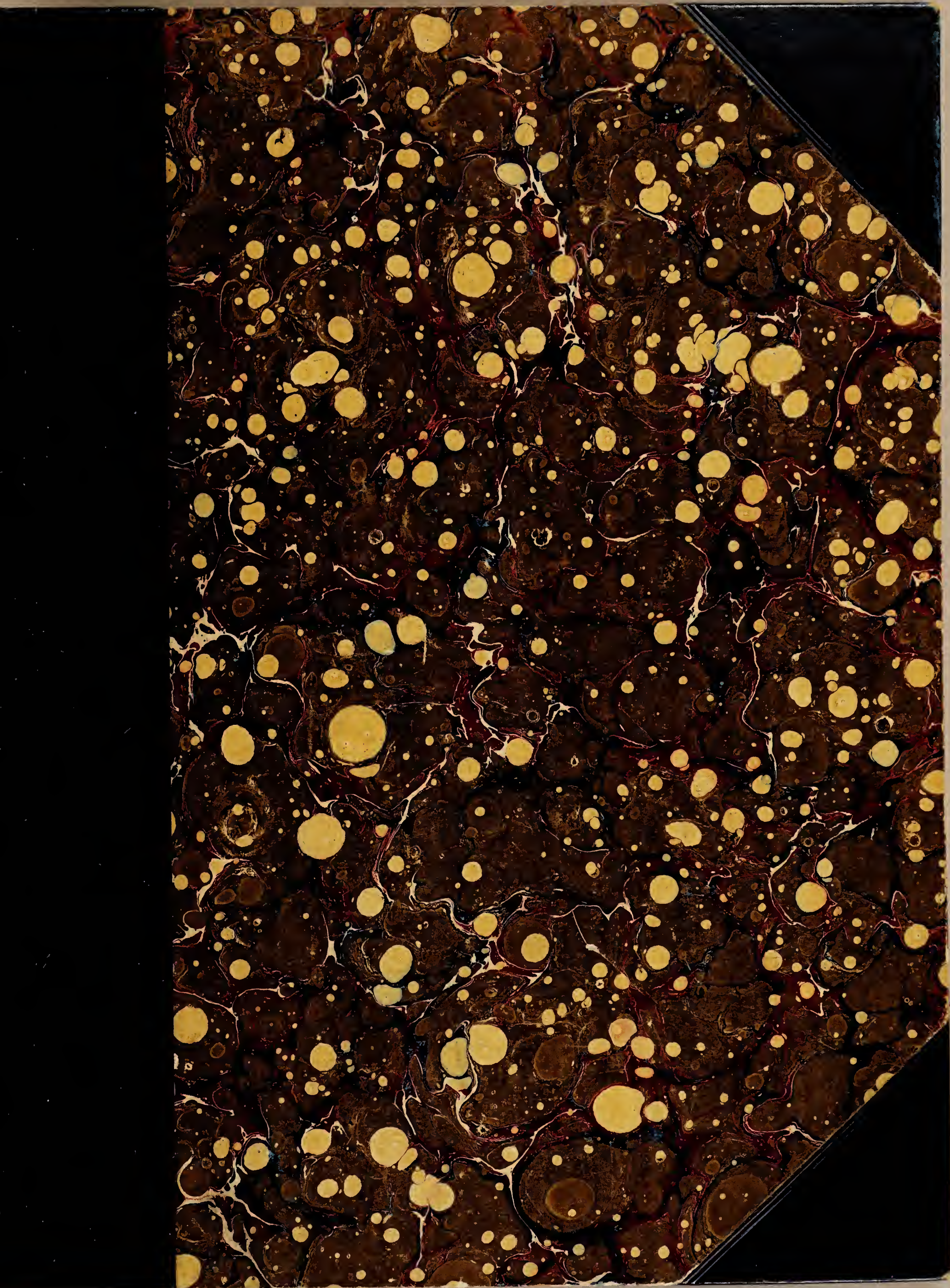

Cop 1

Asher p. 90 #33

Jameson, William Usselinx, No. 6

Vertoogh, hoe nootwendich, nut ende profijtelick het ſy voor de vereenighde Nederlanden te behouden de Vryheyt van te handelen op *West-Indien*, Inden vrede metten Coninck van Spaignen.

ALſmen vlijtelick wilt inſien den oorſpronck/ aenvanck/ voortganck ende ghedurichheyt van deſe inlandtſche Oorloghe: Den aert ende gheneghentheyt der vyanden daer wy mede te doen hebben/ als mede den ſtandt deſer vereenichde Landen/ en van waer ſy hare middelen/ macht/ ende voornaemſte rijckdomen treckẽ/ daer ſy haer met Gods hulpe gedurende deſe oorloghe/ ſoo mannelick ende ſtantvaſtelick mede hebben bevrijt/ ende bevrijden moeten voor het ghewelt haerder vyanden: Soo ſalmen oock moeten bekennen/ datter noyt gheen Volck noch Landt ter werelt en is gheweeſt/ dat meerder oorſake heeft ghehadt om de waerſchouwinghe Salomonis die hy doet in het 26. capit. ſijner ſpreuken/ ter herten te nemen/ als deſe vereenichde Landen/ alwaer hy seght: Den vyant wort bekent by zyner Redene, hoe wel dat hy in t'herte valſch is: Wanneer hy zijn ſtemme vriendelick maeckt, ſoo en ghelooft hem niet, want ſeven grouwelen zijn in zijn herte: het welck Sirach oock bevesticht in zijn 12. Capittel/ verſ. 10. ſegghende: Betrout uwen vyant nemmermeer, want gelijck als het Yſer altijt weder verroeſt, ſo en laet hy ooc zijne treken niet. Item int 15. verſ. De vyant gheeft wel goede woorden, ende beclaecht u ſeer, en ſtelt hem vriendelick: Can daer toe oock weenen, maer in t'herte denckt hy hoe hy u inden cuyl brenghe: ende crijght hy ruym, ſoo en can hy uwes bloets niet ſadt worden. Om nu te bewijſen dat deſe waerſchouwinghe deſe Landen voornemelick aengaet/ ſal daer toe niet verhalen den oorſpronck noch gedurichheyt deſer oorloge/ noch int lange den aert onſer vyanden/ die ſulcx is dat ick niet en meyne dat eenighe Hiſtorien verhalen van eenighe die by haer in tyrannie/ onverſadelicke gierichheyt/ eergierichheyt/ wraeckgierichheyt/ trouloosheyt ende bedroch ſouden mogen verghelecken worden. Maer ſal alleenlick wat ſegghen van haer ontrouwe ende bedroch (door welcken middel het ſchijnt datſe ons nu meenẽ t'onder te brenghen) als mede aenwijſen den middel die wy hebben om ons daer teghens te wapenen ende hare ſtricken te ontgaen/ om alſoo de voorſz waerſchouwinge wel int werck te moghen legghen.

Wat dan haer ontrouwe eñ bedroch aengaet is onnoodich daer exempelen van te verhalen/ dewyle dat eenen yeghelicken/ die maer en weet wat ſick in deſe Inlandtſche Oorloghe heeft toeghedraghen (ick late ſtaen wat in hondert Jaren herwaerts elders in Europa ende America is gepaſſeert) genoegh bekent is/ dat de Spaenſche regeringhe is ghegrondt op dit Macchiavelische fondement/ namelick/ Dat den Prince geen werck en behoort te maken van-

de onderhoudinghe syner Beloften/Tractaten/ ofte eenighe Verbinteniſſen/ die hy ſoude moghen aengaen/ als hy maer voordeel mach doen/ wel ſynen ſlach ſiet/oft het ſpel ſchoon heeft/ ende dat hy dan ſonder eenigh wroeghen der Conſcientie/ofte eenich ander eerlijck inſien/ mach zijn trouwe ſchenden/ ende ſonder ſchaemte aller volckeren rechten ende den Eedt breken.

Maer t'hooghſte vã alle boosheyt/ ende dat ons de hairen behoorde te berghe te doen ſtaen van vreeſe/is/ dat de vermeynde Geeſtelickheyt/ ende voornamelick de Jeſuwyten/opentlick derven leeren eñ voorgheven/dat de Princen aen haren Eedt ende Beloften die ſy den genen doen die ſy ketters noemẽ/ niet en zijn ghehouden. Noemende boven dien Een heylich Bedroch,als ſy die door ſulcken middel connen bedrieghen: Houdent oock als eenen Artyckel van haer ghelooue/Dat den Antichriſt van Roomen,die ſy Paus noemen/een yeder mach van zijnen Eedt ontſlaen : Jae ſelfs wanneer hy het hun beveelt/ datſe moeten op de verdoemeniſſe van hare ſielen / hem ghehoorſamen ende haren Eedt eñ Verbondt breken. Waer by dan genoech ghesien wordt dat by haer niet en ghelt noch Woordt/noch Beloften/noch Verbondt/ noch Verdrach/noch Vrede-handelinghen/ noch Eedt/ noch yets datmen tot verſekeringhe oft vaſtichept onder den menſchen ſoude connen bedencken. In voegen dat/ oftmẽ den Vrede ſchoon met haer treft/ende in alles over-comt/ het even ſoo veel ſal zijn/ als oft daer noyt van ghesproken en ware:.

Teghens welcke vervlouckte ende grouwelicke Antichriſtiſche ende Machiavelliſche ſtricken/geenen anderen raet en is als datmen de voorſchreuen leeringe Salomonis eñ Sirahs waer neme/ op dat ons niet en treffe tghene Sirach wyders op het 12.vers vã het voorſchreuẽ Capittel(ſprekende vãden vyandt) ſeght: Treckt hem niet tot u, dat hy u niet wegh en ſtoote, ende trede in u ſtede. Sedt hem niet by u, dat hy niet nae uwen ſtoel en pooghe, ende dat ghy dan ten laetſten op mijn woorden dencken moet, ende dat het u dan rouwe. Ende voorders: Ghelijck als wanneer eenen Slanghen-beſweerder gebeten wordt,dat en iammert niemant:alſoo weynich als dat ſoo een met wilden ghedierten ommegaet,en van hen verſcheurt wordt, alſoo gaet het dyen ooc die den Godlooſen aenhanckt,ende hem in haren ſonden vermenght.

Welck ongheluck ons onghetwijfelt ſal op den hals commen/ſoo wy door deſen Vrede-handel bedroghen/ende den Vyandt tot eenen roof worden/ende dat wy de Vryheyt/daer tot noch toe ſoo mannelick voor is gheſtreden/ ende ſoo veel bloets voor gheſtort/comen te verlieſen. Want wie iſſer doch die ſigh onſer in ſulcken ghevalle ſoude ontfermen/ eñ ter contrarien ons niet beſpotten/ ouer onſe ſlechtichept/nalatichept/ſlappichept ende cleynhertichept. Ja ſelfs oock haten als menſchen die alle hulpe onweerdich zijn/ om dat wy de goede ende trouwe waerſchouwinghe van onſe goede nabueren niet hebben willen ter herten nemen/ haer hulpe veracht/ ons aende voorighe exemplen niet willen ſpieghelen : ende ghelijck als vergheten tghene wy aen andere altyt hebben tot antwoordt ghegeuen alſmen ons vanden vrede ſprack/twelck niet alleen bijde Heeren / maer by den ghemeynen man daghelicx is inden mondt gheweeſt/ namelick dat den dach wanneer wy met onſe vyanden ſouden in onderhandelinge comen/ apparentelick den dach van ons verderf ende onder-

ondergangk ſoude weſen/ ende datter voor deſen Staedt niet ſchadelicker en was als vanden Vrede te handelen/ voornamelick met den Spaignaert ende hare Hoocheden: oft als het gheſchieden ſoude/ dat het moeſte weſen met de Staten vande verheerde Landen/ die nv maer gelijck een O in Cyfer en zijn/ ende over de welcke hare Hoocheden hebben dadelick vercreghen/ tghene den Hertogh van Alba maer in Coper en hadde in t'Antwerps Caſteel opghe-recht.

Maer boven alle andere ſoo gaet de voorſchreven Waerſchouwinge voor-nemelick aen alle vrome Chriſtenen die God met een reyn/ſuyver/ en onghe-valſcht herte ende ghewiſſen ſoecken te dinen. die de handt met aenden ploegh en hebben gheſlaghen om te rugghe te ſien/ maer om in de weghen des Heeren getrouwelick te wandelen/ dewyle dat die niet anders en ſouden te verwach-ten hebben/ als vier/galghe/ ſweert/ ende ballingſchap/en in vreemde landen te moeten dwalen/ om datſe de goede occaſie van hare eñ hares Vaderlandts vryheyt haer ſouden hebben laten uyt der handt nemen/ ende niet liever met eeren daer inne/ende voor en hebben willen ſterven/ als des ſelfs ondergangk te moeten overleven. Dewelcke derhalvē voornemelick oock moeten toeſien/ datſe door des vyants liſticheyt/ oft eeniger Jeſuwyten eñ Libertinen ſchijn-redenen haer niet en laten inleyden tot haeren verderve/ want des vyandts meeſte wit is/ dat hy Gods kercke in deſe Landen mochte verſtoozen ende uyt-royen.

Ende alſo wel de papiſten vande veruolghinge om de Religie ſouden bevrijt zijn/ insghelicx veel Libertynen die haer als Chameleons in verſcheyden cou-leuren veranderen naden gront daer ſy op zijn/ nochtans en ſoude hare ellen-de daer om niet te minder weſen/ want ſouden ghelicke wel de ſoete vryheyt/ (ſonder de welcke allen eerlickē herten het leven bitterder is als de doot) moe-ten miſſen: ende die vande ghereformeerde Religie gevlucht zijnde/ ſo ſouden ſy die ghene zijn daer de vyanden haren moet aen ſouden coelen.

De Provintien die nu Frontieren zijn/ eñ welckers ſtandt met den vrede niet en wordt verandert/ maer moeten Frontieren blijven/ hebben hier op oock wel te letten/ want als den Spaengiaert den vrede brake/ ende deſe lan-den op haer onverſienſte ſochte te overvallen ſo ſouden ſy den eerſten aenſtoot lijden eñ den ſlach op den hals crijghen/ aleer datſe ſouden connen gheholpen worden/ want als deſe Landen gheenen Legher te velde en hadden tot harer beſcherminghe/ waer wel te vreeſen datſe niet langhe en ſouden connen tegen houden/ maer den vyant tot eenen roof worden/ ende hoe ſy gheſeten hebben als ſy onder den vyant ſaten/ende deſe vereenichde Landen tot vyanden had-den/ mach die van Deventer, Zutphen, Nimmeghen ende veel andere wel ghedencken/ dan die van Hollant/ ende voornemelick die van Zeelant ſouden ſo haeſt gheenen noot hebben/alſo ſy niet als te water en connen beſprongen worden/ende ſouden ondertuſſen miſſchien eenich ſecours vande gheallieerde Princen moghen crijghen.

Jemant ſal hierop moghen ſegghen/ dat ick tegens mijn eyghen ſchaduwe vechte/ datter niemant ſo dwaes en is/ die dē vyant wilt oft meynt te betrou-

wen: maer dat wy so wel sullen op ons hoede wesen in tijdt van vrede als in tijden van oorloghe.

Dan ghenomen dat dit de meyninghe sy / so moetmen sien oftmen in tijdt van vrede sulcx oock sal connen te weghe brenghen / ende oft de daet met de woorden sal ouer een comen / t'welck wy sullen verstaen als wy neerstelick letten op den standt van dese Landen/eñ van waer sy de meeste macht/ rijckdommen ende middelen tot onderhoudt van desen staet trecken.

Soo is het dan seker dat naest Godt / den Coophandel/ Zeevaert / als de verscheyden hantwercken die in dese Landen gemaeckt ende elders vervoert worden/ zijn de zenuwen van dit lichaem/eñ sonder de welcke dese Landen niet en connen bestaen / noch den meesten deel haerer inwoonders voeden, eñ na aduenant dat den voorsz Coophandel ende Zeevaert toe oft afnemen/dat oock na aduenant hare macht ende sterckte wast oft vermindert.

Nu meyn ic in twee voorgaende Discoursen genoeghsaem bewesen te hebben/dat door den vrede onse Neiringe/Zeevaert/Cooplupden/Ambachtsluyden Scheeps ende Crijschvolck ons ten deele sal ontrocken ende den vyant toegheiaecht worden / waer door des Landen seer sullen gheswackt / ende den vyant ghesterckt zijn.

Ende om een cleyn voorbeelt te ghenen van het ghene door den vrede in desen deele sal ghewrocht worden / so moetmen maer sien wat crancke neiringe den Treues in dese Landen veroorsaect / d'welck ten deele spruyt wt dien dat vele lieden op den vrede wachten/ latende te doen t'gene sy anders doen soudẽ/ d'een om dat hy van meeninge is dan te vertrecken/ende zijn residentie elders te nemen/andere om datse hopen datse van andere plaetsen haren coophandel ende neeringhe profitelicker eñ beter sullen drijuen als wt dese Landen/waer by ghenoech te speuren is wat het wesen sal den vrede ghetroffen zijnde.

Waer wt dan ghenoech blijckt dat het niet ghenoech en is datmen segghe oft voorneme datmen den vyandt niet en wil betrouwen / maer datter meer als woordẽ oft willen moet by wesen/namelick datmen middel eñ macht van volck moet hebben om altijt op zijn hoede te moghen wesen / en datmen hem niet en behoeue te betrouwen/ende dat gebreckende, soo sullen wy hem nootsakelick moeten betrouwen/ende ghelijck als op zijn ghenade leuen / want een yder verstaet wel dat so den noot ons nu eenichsins soude mogen dwingen om tot de vrede-handelinghe te comen / so sal hy ons noch veel meer dwinghen om den vrede niet te breken/ wat ghewelt oft onrecht onse vyanden ons hier na souden moghen aendoen / wanneer wy ons volck ende middelen ten deele quijt zijn/welcke occasie hy dan wel soude weten waer te nemen om ons deen voordeel voor ende dander na af te nemen / tot dat hy ons geheel soude onder zijn clauwen crijgen/ waer voor onse ghenadighe God ons wil beschermen/ oft anders sullen de ellendichste menschen zijn die ter werelt leuen.

Ick hebbe in mijn voorgaende Discoursen oock bewesen dat dese Landen wel souden versekert zijn somen de verheerde Landen weder in hare voorige Priuilegien eñ vrijheden conde brenghen/ ende dat de gereformeerde Christelijcke Religie daer mochte openbaerlic geoeffent worden/maer also het schijnt

wt

wt de ouergegeuen artykelen dat dit poynt niet en sal connen vercregen worden/soo wil daer op niet staen/ maer tselue God beuelen/die tsynder tyt zyn H. Euangelium wel sal weten te verbreyden/ende zijn kercke tot hare volheyt te doen wassen / in spijt van den Satan ende alle boose raetgheuers die tselue soecken te verhinderen.

Soo is het dan noodich dat wy sien oft daer noch eenich ander middel overich is om ons seluen (met Gods hulpe) in den vrede te moghen mainteneren /sonder op de genade van onse vyanden / oft selfs oock op de hulpe vande nabuerige Potentaten / gheheelick te moeten staen/twelck eyghentlick het gene is dat ick voorghenomen hebbe in dit Discours te verhandelen.

Wt het gene ic bouē alreede verhaelt hebbe cammē genoech sien dat het voornaemste daer naest de Religie ende der Landen Privilegie op behoort gheleedt te worden/ is datmen de Neiringhe/Zeevaert/Coopluyden ende Ambachtslieden / met alle behoorlicke middelen hier sie te behouden / ende dat / so eenighe quamen te vertrecken / andere in hare plaetse mochten crijgen.

Nu om hier toe te moghen comen soo moet eenen middel ghevonden worden / om den Coopman wt dese vereenichde Landen met meerder voordeel als wt andere landen te doen handelen/ dat den ambachtsman grooter dachhueren mach verdienen als elders/eñ dat zijn hant-werck wel mach vertiert worden/dat den Zeeman eenighe vaert hebbe daer hy oock met meer profyts mach vaeren als uyt t'svyants Landen / ende dat de reyse bouen dien niet al te periculeus oft te lanck en sy/ende soo wy dit connen vinden/sullen het volck ende de neiringhe hier sonder twijfel wel behouden.

Maer desen middel en is in Europa niet te vinden/alsoo alles daer so doorsocht wort/dat daer geē meerder voordeel voor ons (maer eer min als voor andere) is te vinden/dewijle ick bewesen hebbe dat de verheerde Landen tot den coophandel beter bequaemicheyt ende meerder versekertheyt hebben als dese Landen / ende datse insghelicx hare manufacturen beter coop connen gheuen als wy/ daer noch by voeghende dat die van Hooghduytslant/Vranckrick/ ende Sweden arbeyden om verscheyden hantwerkers van dese Landen daer te crijghen/dat apparentelijck die vande verheerde landen oock veel meer Scheepen sullen wt reeden als sy voor de troubelen ghedaen hebben/ soo op de Visserye als Coopvaert/om onse Zeevaert te swacken / ende datse in toecomende tijden moghen sterck ter Zee wesen/ende ons de macht benemen / derhaluen moet den voorsz middel buyten Europa ghesocht worden.

Soo moeten wy dan den seluen nieuwers als in Indien soecken / daer ick in mijn voorgaende Discoursen niet van vermaent en hebbe/alsoo ick niet en conde ghelooven dat onsen vyant so onbeschaemt soude gheweest hebben/ dat hy soude hebben dorven versoecken / dat wy dien handel souden moeten verlaten. Maer siende dat het nu daer ten deele op aencompt/ ende dat den vyant noch schijnt daer by te willlen blijuen / na d'avisen die tot noch toe wt Spaengien sijn gecomen/ ende dat hem noch niet genoech en is dat de Heeren Staten hem vreetsamelick willen laten besitten de landen die hy gevsurpeert ende met ghewelt ghedwonghen heeft/waer door zijne macht versterckt ende

d'onse

d'onse verswackt wort / maer dat hy daerenboven haer de voorsz Indische vaerden oock soeckt quijt te maken / om ons alsoo den asem gheheelick te benemen/ en ghelyck als met eenen slach den hals af te smijten / ende dat ick daer beneuens vreese dat yemant sich mochte laten beweghen om van dien handel te wijcken / oft immers van den west Indischen handel / door dien dat hy moghelick niet wel en soude verstaen wat aen den seluen gheleghen is / so sal ick cortelick bewijsen wat nutticheyt / stercte / macht ende rijckdom dese Landen daer wt sullen moghen trecken / ende dat het den eenighen middel is om te vercrijghen het ghene ick bouen geseyt hebbe noodich te wesen om desen staet te mainteneren.

Het is wel soo dat met eenige Discoursen van gheleerde lieden / is bewesen t'recht dat dese Landen aenden Indischen handel hebben / den interest die wy ende gheheel Europa souden lyden / so wie dien verlieten / oock eenichsins wat stercke ende voordeel dat dese Landen daer wt trecken / ende dat voornemelick wt de Oost-Indien en Guinea, maer t'ghene dat daer vanden Westindischen handel verhaelt wordt is meer het profijt dat wy daer gehadt hebben ende met den artyckel vanden treues selfs quiteren / als tghene wy daer nu hebben / oft inden Treues / Vrede oft Oorloghe souden moghen vercryghen / want al dē handel die wy inde West Indien tot noch toe hebbē gehadt / is vāde Margarita tot Cuba gheweest / alwaer den Coninck van Spaengien ouer al schier ghebiet heeft / ende also byden artyckel daer vanden Treues gehandelt is / wort geconsenteert dat wy niet en sullen moghen varen ter plaetsen daer de Spaengiaerden zijn / so verlaten wy den voorighen handel / ten ware met consent vande Spaengiaerden / d'welck sy hun wel sullen wachten te consenteren: Ende het is wel apparent dat het ghene wy in Oost Indien hebben / ons oock sal inden Treues benomē worden / ten sy dat wy den West-Indischen handel daer by behouden / en dat door de nauolghende oft dierghelicke middelen.

Eerstelick / soo is het wel te vreesen dat den Coninck van Spaengien den peper ende andere waren die van daer comen / sal op so leeghen merckt stellen ende soo veel schepen derrewaerts senden dat wy daer gheen profyt en sullen doen / oft met de Portegisen geen merckt connen houden / t welck hy lichtelick sal te weghe brenghen / door dien dat hy de schepen selfs doet bouwen ende wtrust / ende weet wat hy voor vracht vande goederen heeft / die hy dan can leeger stellen / zijne Tollen ende incomē op de specerien ende andere waren verlichten / en oft hy door dien middel vijf oft ses hondert duysent croonen iaerlicx voor eenen tijt van iaeren van zijn incomen mist / tselue en can hem niet veel schaden / en moet in d'oorloghe onghelick meerder lasten draghen vande oorloch-schepen die hy onderhout tot bevrijdinghe van zijn schepen / ende d'uyt reedinge cost hem nu oock veel meer alse in tijt van vrede costen soude / ende also hy een Coninck is die meer siet op zijn reputatie / behoudenisse van zijnen staet / vermeerderinghe van zijne macht / ende eyndelick op het toecomende / als op het teghenwoordighe / en wel weet dat so hy ons eens wt die vaert can crijghen / dat hem zijn achterstel haest sal betaelt zijn / so sal hy daer niet op sien om tot zijn vermeten te comen.

Van-

Wanneer hy nu ons de profyten soo can doen minderen/soo weet hy oock wel dat onsen lust van derwaerts te varen sal afnemen/ende dat wy Cooplieden zijnde/den meesten deel meer sien op het teghenwoordighe profijt als op t'ghene in toecomende tijden daer wt soude moghen volghen. Derhaluen sal hy hem Jaer op Jaer in Indien sien te versterken/ ende een groote Macht te vergaderen: die hebbende zijnen slach waer nemen/ende de Coningen die met ons int verbont zijn/oft met ons ghehandelt hebben/ouervallen/oock eenige met ghelt soecken om te coopen om ons te bedrieghen/ waer toe de Oost-Indianen ontrouw ghenoech zijn/ende naer haer segghen soo en hebben sy gheen been inde tonge/connen die veranderen als sy willen/ Als hy oock maer Bantam en Sumatra conde vermeesteren/ so souden wy het met dien handel slecht hebben. Bouen dien sal hy oock soecken onder eenighen deckmantel/eene van onse Vloten t'eenigher tijt met voordeel te bespringen/eñ ons alsoo op groote schade brenghende/den handel vruchteloos maken.

Als dit nu gheschiede/soo en soude daerom den Vrede in dese Landen niet ghebroken zijn/maer wilden de Cooplieden dien handel behouden/so sullen sy wederom heel sterck ende met groote oncosten derwaerts moeten wt reeden/ waer toe het Bootsvolck als het de vaert op Spaengien eñ ander Landen vry heeft/qualick sal te becomen zijn/dan met veel grooter hueren als sy voor desen gewonnen hebben: Eyndelick/ den heelen last van d'oorloghe soude dan op hun aencomen/waer doorse swaerlick tot dese wtreedinge oft continuatie vanden handel sullen willen verstaen: Eenighe vande Bewint-hebbers sullen oock swaricheyt maken van langer in administratie te wesen/vreesende d'ongunste vande ghemeente soo het qualick ginck/ eenighe/ die haer Schepen eñ goederen dan in Spaignen hebben sullen / oock af-raeden/ vreesende dat den Spaengiaert haer de vallen daer soude doen betalen.

Dien middel ontbrekende/soo sal het daer nae aencommen op der Landen hulpe/die sullen moeten secours doen wil men desen handel behouden. Maer t'is te vreesen dat de Landen/met de ordinaris garnisoenen/de voorige t'achterheden/ende de vreese diese souden moghen hebben van hier vande vyanden besprongen te worden/ soo veel sullen te doen hebben/ dat veel Provintien souden onwilligh wesen om daer toe te verstaen.

Daer by en sullen niet ghebreken eenighe vyanden vande Landen/ die alle de swaricheden die hier op vallen/ op het hoogste sullen weten voor te stellen: Als dat de reyse seer veel volck vernielt: Datter meer schipsvolck sterft alsser tot de Zeevaert aenghequeeckt wordt. Dat de Regeerders des Lants in allen ghevalle meer sorghe behooren te draghen voor harer onderdanen leuen/ als voor de vermeerderinghe vande Rijckdomen der Landen/ ende noch min van particuliere persoonen: Dat door de langhe absentie van eenighe gehoude Mannen die derwaerts varen/veel vrouwẽ die thuys blijuen / dickwils in groote swaricheyt vallen/ende veel ontuchts wort bedreuen. Dat vele die derwaerts varen / door quade exempelen diese aen de Mahometisten ende Heydenen sien/menichmael hare boose manieren ende ghewoonten aennemẽ/ haer met d'ongeloovige Vrouwen vermengende/de conscientie comen te verliesen/

kiesen/ ende alsoo die boose manieren ende zeden hier int landt brenghen. Wijders/ dat weynighe Manufacturen derwaerts worden gevoert oft gesleten/ maer dat ter contrarien met der tijt eenighe van daer herwaerts sullen ghebrocht worden/ die de hantwercken van dese Landen seer schadelijck sullen wesen: Dat het ghelt daer mede wt de Landen wordt ghevoert/ ende dat de Schepen die derwaerts varen/ in tijt van noode dese Landen gheenen grooten dienst en connen ghedoen/ midts datse verre vander handt zijn: eñ t'huys comende/ seer ontrampaneert comen/ soo datse seer ongnereet zijn. Waer wt dan by eenige lichtelic soude comen besloten te worden, dat het beter ware die vaert gheabandonneert/ als tot costen van t'Landt ende perijckel van so veel menschen/ ghecontinueert. Doch ick en hebbe niet voorghenomen dese swaricheden al te beantwoorden om cortheyt wille/ maer sal alleen seggen dat in allen ghevalle het gemeene beste moet voor t'particulier gheprefereert worden: want inde voorverhaelde Discoursen is ghenoech bewesen/ dat inde Indische vaert onse macht ter Zee veel is bestaende.

Soo sullen wy dan nu comen tot den West-Indischen handel/ daer van by velen seer onverstandelick wordt ghesprolsen/ voorghevende dat ons daer niet veel aen gelegen en is/ alsoo wy daer gheen plaetsen ofte Vasticheyt en hebben/ ende den handel die wy daer ghehadt hebben met den Treves verlaten: Maer dit moeten wy wat naerder insien/ ende verhope in t'vervolgh van desen/ het contrarie te bewijsen.

Om dan wel te verstaen wat dese Landen aen den West-Indischen Coophandel ghelegen is/ soo moeten wy voor eerst verstaen waer in dat den meesten rijckdom van dien handel bestaet/ die door de Spaengiaerts derwaerts ghedreven wordt.

Ten anderen/ door wat middel wy den selven sullen moghen deelachtich worden. Ende eyndelick bewijsen/ wat nutticheyt/ voordeel/ macht eñ stercke dese vereenichde Landen daer door souden moghen vercrijghen.

Het ghemeen ghevoelen hier van is/ dat den meesten Rijckdom van dyen handel soude ghelegen zijn inde rijcke Goudt ende Silvere Mijnen die Indien heeft. Dan t'selve is een groot misverstant: want den meesten Rijckdom bestaet inde verscheyden vruchten ende ghewassen die in die Landen van Indien vallen/ als daer zijn Supcker/ Gember/ Indigo/ Cochenille/ Salsaperille/ ende ander Drogheryen: als mede diversche soorten van Houdt/ Huyden/ Peerlen ende gesteenten: ende wederom inde verscheyden manufacturen/ Waren ende Coopmanschappen/ die van Spaengien derwaerts ghevoert werden/ waer by den Coopman/ Ambachtsman/ Schippers/ Landtlieden/ ende meest alle de ghemeente leven. T'gout ende t'Silver geeft den Coninck wel een groot profijt/ maer niet soo veel aen t'gheheel Lichaem vande Ghemeente. De Spaengiaerden die eerst in Indien quamen/ hebben daer oock groote Rijckdommen wt getrocken also sy t'Gout eñ t'Silver daer met groote menichte vonden/ dat by d'Indianen van langer hant vergadert was: Maer nu t'selve door lanckheyt van tijden seer is verschoven/ ende dat daer niet veel meer en is te halen/ dan het ghene met grooten aerbeyt daghelijcx wt de Mij-

nen

den ghetrocken wordt/soo bestaet den Rijckdom alsnu meest inde Coopman-schappen die over en weder ghevoert worden.

Tot bewijs van desen en sal ick gheen langhe beschrijvinghe doen vande Rijckdomen die behalven t'Gout en t'Silver wt West-Indien comē/maer alleenlick gebruycken het exempel van Brasilien, daer geen Goudt noch Silver Mijnen en zijn/ ende niet en hebben als Suycker / Cattoen / Brasilie hout/Confituren ende Gember: dan den Gember en mach wt Brasilien in Spaengien niet ghebrocht worden/om dat die van Sant Domingo, die daer meest op staen ende leven/niet en souden bedorven worden: Nochtans soo is den Brasilschen handel een vande profijtelickste van gheheel Indien, ende daer Portugael meest by bestaet/ ende daer sy (nu Guinea ende Oost-Indien schier quijt zijn/ oft immers weynich profijts wt trecken) haer Trafique by onderhoudē: want wt Bresilien worden jaerlijcx d'een Jaer min/d'ander meer/ghebrocht tusschen de veertich ende vijftich duysent kisten Suyckers/welcke souden moghen gheestimeert worden (alsoo de twee derde witte/en maer een derde bruyne Suyckeren zijn) op 25. pont vlaems door een: dan ghenomen dat het zyn 40. duysent kisten/elcke kiste tot 20 pont vlaems/ bedraecht acht hondert duysent ponden vlaems/ zijn achtenveertich tonnen Goudts/sonder het Brasilie hout/Cattoenen ende andere meer/ dat oock eenen grooten rijckdom gheeft: ende dan de Manufactueren ende andere waren die van Portugael derwaerts gevoert worden/die mede wel soo veel bedragen als de voorschreven Suyckeren: Tis wel waer datter oock veel ghelts wt Portugael derwaerts wordt ghevoert/ maer dat comt om dat daer anders gheen Manufactueren en worden ghesleten/als die de Portuguesen selfs van doen hebben/maer hare slaven/die veel duysenden zijn/ en hebbē niets/want die meest naeckt loopen/ ende alsoo en trecken sy daer gheen ander voordeel wt als den aerbeyt/ende vande Wilde oft Bresilianen en hebben sy oock gheen ghenıet of voordeel/dewyle sy die verachten/t'onder ende ongheoeffent houden/daerentegen als wy daer waren soo souden wy wt onse Aerbeyders mede groot voordeel treeken/ende den Coophandel soude daer door seer versterckt wesen. Hier by cannen nu lichtelic af meten wat grooter Rijckdomen de Waren vā west-Indien al tsamen gheven/ende noch meer wat de Coopmanschappen die derwaerts ghevoert worden/wt brenghen: Want in Nova Spaignia ende Peru, zijn hier en daer noch eenighe Indianen die ghepolliceert zijn en gecleet gaen. Ende ten ware geweest dat de Spaengiaerts/ door hare grouwelicke tyrannie de Inwoonders vande landen daer sy ghebiet hebben/ meest hadden uytgheropt/ ongetwijffelt souden sy meer voordeels daer van trecken als sy nu wel doen/ dewyle d'Indianen wat borgherlijcker souden ghewordden hebben/ en om te genieten de vrucht die vanden aerbeyt compt/ haer tot den aerbeyt ghewent hebben: maer die Landen zijn nu meest van hare Inwoonders ontbloot/ ende die noch overich zijn/ worden soo t'onder ghehouden/ datse hert noch sinnen en hebben/jae schier liever hebben te sterven als onder sulcke tyrannie te leven: ende hier mede hebbe ick ghenoechsaem aenghewesen/ waer inne den Rijckdom vanden West-Indischen Coophandel meest bestaet/name

B lick

lijck inde Waren ende Coopmanschappen die d'een Landt heeft ende d'ander Landt niet en heeft/ doch het Goudt ende Silver en is daer niet quaet by om den Coophandel te strijuen.

Den middel om desen handel deelachtich te worden/ is datmen daer eenige Colonias op rechte/ende om die bequamelick op te rechten/moetmen het concept vande West-Indische Compagnie laten voortganck hebben/ t'welck in tijt van Vrede of Treues/beter eñ bequamer/ met minder oncosten ende perijckels sal connen gheeffectueert worden/als in tijt van oorloghe: ende byden Cooplieden sal alsdan ghelts ghenoech gevonden worden, sonder datmen des Landts middelen daer toe behoeue te ghebruycken/ want sullen niet het vierde deel van t'Capitael daer toe van noode hebben/ dat wel in tijt van oorloge souden behoeuen.

Ofte dat de Heeren Staten dese saecke selve byder handt nemen/ het welck nae mijn oordeel het beste ware/ende dat een yeder vā dese Landen derwaerts van soude moghen handelen met Paspoorte/Ende dat de Landen daer een Tol voor ghenoten van 5. tot 10. ten hondert/nae datse tot der Landen eñ het ghemeene beste voordeel souden bevinden te behooren.

Want also inden artyckel vanden Treues is gheaccordeert/ dat wy sullen moghen handelen eñ traffiqueren in alle plaetsen/ haeuenen/ ende steden daer den Coninck van Spaengien gheen ghebiet en heeft/ so wort ons daer mede vry ghestelt van te moghen handelen in Terra Florida, de Antillas, de gheele Zee-custe vā Wiana, een groot deel van Brasilien, van Brasilien voorder tot aen de Strate van Magellanes, zijnde wel 500. mijlen daer den Spaengiaert geen gebiet en heeft/als alleen op Rio de la Plata, wijder door de straet van Magellanes in het rijcke Landt van Chili, ende veel ander Landen eñ Eylanden inde Zuyt-zee geleghen: ick geswijghe de groote rijcken die te lande waert-in zijn gheleghen/ die oueruloet van Gout ende andere costelickheyt hebben/ welcke volckeren oock eenighsins gepoliticeert zijn/ eñ tot de welcke de Spaengiaerts midts hare tyrannie gheenen toeganck en connen crijgen/ maer daer wy met der tijt ghoede vrienschap mede souden mogen maken/ in welcke voorsz Landen wy onse Colonias souden moghen stellen/ ende also onsen Coophandel daer drijuen/ onghelijck beter/ bequamer/ en met meer profijts als de Portegisen eñ Castilianen doen/ maer te segghen de plaetse waermen voor het eerste bequaemste soude moghen nederslaen/ t'selue is niet gheraden/ want dat waer dē roosen vroech te vroech ontdecken/ eñ den Spaengaert waerschouwen/ t'welc niet en dient gedaen: want oft schoon de Heeren Staten raetsaem vonden dit na te laten/ soo sal het onghetwijfelt eenighe van onse naebueren te passe moghen commen.

Wanneermen nu eenighe Colonias hadde op gherecht/ soo souden wy den meesten handel van Indien in onse handen crijghen/ om dat wy alle manufacturen hondert ten hondert connen beter coop geuen/ als de Spaengiaerts/ ende de waren die wt Indien comen zijn ons oock 50. ten hondert beter als aen haerlieden/ dewijle sy ons wel soo veel meer commen te costen eer die wt Spaengien hier commen/ ende bouen dien soude ons volck ende landtslieden

deur-

deur hare Industrie eñ arbeytsaemheyt noch veel meer voordeels doen als de Spaengiaerden. De selue Spaengiaerdē die op onse grensen souden woonen souden oock alle middelen aenwenden om met ons te mogen handelen / ende om den goeden coop van ons soecken te coopen / ende also soude onse ware ouer geheel Indien verspreyt worden/ende wy souden een deel van haer Gout ende Siluer in onse handen crygen / al waer tschoon dat wy selue geene Mynen en ondecliten oft en vonden/

Men moet oock niet meynen dat den Spaengiaert alle de vruchtbaerste Landen eñ plaetsen van Indien so soude beset hebben datter gheen en souden ouergebleuen zijn die goet/ghetempert/ vruchtbaer/eñ bequaem souden zijn om te bewoonen / ende daer proffijt wt te halen is / dewyle wy weten dat hy noch dagelicx oorlogt om eenige in te nemen/dat andere om de onbequaemheyt van sijne groote Schepen van hem niet wel en connen besocht worden/ als mede door de resistentie die hem de Indianen daer doen / sommighe zijn hem oock noch onbekent. Den Spaengiaert soeckt oock meest gedaen werck/ ende heeft lieuer alsulcke Landen daer hy Goudt ende Silver Mijnen vindt/ om de arme Indianen in dien aerbeyt te versmooren/ ende sich alsoo ryck te maken. Benevens dien zijn de Indien oock soo groot/dat hy het niet ouer al en can besetten/ waer door het vierde deel vā de Indien by de Spaengiaerts niet bewoont en zijn.

Eenighe sullen groote swaricheyt inden aenvanck van dese saecke vinden/ om datse meynen/dat het langhe Jaren sal aenloopen eer datmen profijt wt desen handel sal connen trecken/maer dit is misverstant / want Suycker eñ Gember zijn ghewassen die soo wel voorts setten/dat wy in anderhalf Jaer oft twee Jaren ten uytersten/sullen vruchten van onse plantaghe hebben/ ende men moet opde Oost-Indische reyse wel 5. ofte 6. Jaer wachten eermen daer gheniet van heeft: ende als het eens in treyn is/sal het Jaer op Jaer toe nemen. Ick geswijghe dat daer Goudt/ Houdt/ verscheyden Verwen/ Tubaco ende anders valt/ daermen voor het eerste eenich geniet van sal crijgen/ verwachtende een beter.

Ende om dit wel te verstaen so moetmē maer lettē op der Portuguesen doen/ die noch t'sints 4. of 5. Jaer herwaerts/een nieuwe populatie hebben begost/ wel hondert mijlen van Farnanbuque, naerder de Linie: ende wanneer sy daer gheen voordeel by en saghen/wat soude haer beweghen datse nieuwe plaetsen souden bouwen/Suycker-molens stellen/moeyte/cost/eñ aerbeyt doen/ ende nieuwe Landen soecken/ daer sy inde Baye Fernanboucke ende elders wel ghheseten zijn.

Seghtmen hier op de Portueguisen eñ ander Spaengiaerden hebben daer nu beter bequaemheyt toe als wy / dewijle sy daer eenighe plaetsen hebben/ ick bekent / maer als sy daer eerst ghecomen sijn / soo en hebben sy so goeden gheleghentheyt oft bequaemheyt niet ghehadt / so van Schepen eñ anders als wy nu hebben/te meer om dat ons die Landen nu soowel bekent zijn als haer/ende wy hebben goede commoditeyt om wt eenige omliggende plaetsen te crijghen alles wat wy tot oprechtinghe van Colonias souden moghen van

doen hebben / welcke plaetsen hier oock niet en dienen verhaelt / maer den Spaengiaert heeft in het begin alles moeten wt Spaengien crijghen / wat hy daer vā noode hadde/dan hier ouer hebbe ick in een Discours dat ick op de Populatie vande Indien ouer eenighe Jaeren ghemaeckt hebbe ghenoech ghehandelt / wil t'selue hier niet herhaelen/ tis ghenoch dat ick bewesen hebbe dat den middel om deelachtich te worden aendē rijcken handel van Indien is/ datmen daer eenighe plaetsen besetten moet met volck van dese Landen/ moeten nu oock ten deele bewijsen wat grooten voordeel stercktc ende nutticheyt dese Landen daer wt sullen trecken.

Om dit te bewijsen en sal ick niet verhalen/de gheleghentheyt / ghetemperheyt / gesonde Locht/bequame aertrijcke ende vruchtbaerheyt die dese Landen van Indien hebben / noch oock de menichte van Reuieren / ouervloet van vieruoetighe dieren/Geuogelte ende Visschen/noch mede niet in t'lange wat Waeren en vruchten dat daer wassen / dan sal maer met een woort segghen dat tselue Landt bequaem is tot plantinghe van Olie/Wijn/Suyker/Gember/Cochenille/Cattoen / Indigo/ diuersche Droogeryen ende alderhande Fruyten/ende om cort te segghen van alles wat Spaengien ende west-Indien ons nu gheeft/ ende dese Nederlanden by haer seluen niet en hebben / twelck dan nootsakelijck eenen rijcken handel sal moeten gheuen.

Dat desen handel den rijcksten is die wt Europa gedreuen wort / meyne dat buytē twijfel is/want niet alleē Spaengien daer groote rijckdomen wt treet/ maer geheel Europa heeft daer wel by ghevaren : eñ t'exempel vande Spaensche Cooplieden mach hier in dienen / die op dese Nederlanden zeer grooten handel pleghen te doen / maer als sy begonden te ghevoelen ende te smaken wat grooter profijten dē Indischen handel gaf/ so hebben sy ons haren ouden handel alleynskens ouergelaten en haer meest tot den west-Indischen handel begeuē/ daerse bouē alle de groote belastingen noch ordinaerlic vā vijftich tot hondert ten hondert pleghen te winnen : De nederlanders die in Spaengien hebben ghewoont ende onder den duym paert ende deel daer in ghehadt/ connen tselve betuyghen / als mede de groote rijckdommen die de Geneuoysen daer wt hebben ghetrocken.

Het profijt dat wy van dese Landen souden doen met onse Manufacturen soude ongelijck noch meerder zijn als t'gene dat de Spaengiaers doē/dewijle men weet dat de goederen die ouer Saengien gesonden worden moeten d'oncosten dragen van hier derrewaerts te voeren: dat den Coopman aende selve pleecht gemeenlick twintich ten hondert te winnen / d'een tijt min en d'ander tijt meerder: In Spaengien in het incomen worden met Tollen ende ander oncosten noch twintich ten hondert belast / in het wtgaen weder soo veel/dan vallen d'oncosten van Spaengien op Indien oock ongelijck meerder als van dese Landen / en al en wonnen wy niet meer als tghene ontspaert wort / met de goederen ouer Spaengien derwaerts te seynden/so waer t'selve niet dan te veel ghewonnen / en ick achte dat de Cooplieden van dese Landen / haer wel met de helft souden te vreden houden.

Dat onse Manufacturen daer oock wel souden ghetrocken worden/ tselue

is buyten alle twijfel/ dewijle men weet dat voor desen by de Spaengaerden seer zijn ghetrocken gheweest / t'welck nu by de ghene die van dese Landen derwaers souden gaen woonen niet alleen en soude gheschieden / maer t'waer te hopen dat de Spaengaerden om den goeden coop souden haer beste doen om die daer van ons te moghen coopen: bouen dien souden d'Indianen met der tijt wat borgerlijc worden ende haer alleynskens beginnen te cleeden/ ick spreke van die/ die aende Zee Custen woonen/ want die te landewaerdt in woonen gaen meest al ghecleet / die metter tijt in onse cleedinghe oock souden behaghen crijghen/ ende voelende de nutticheyt diese wt verscheyden waeren van dese Landen souden trecken (ghelijck in Guinea sulcx oock gheschiet ende hier noch meer gheschieden soude alse onder ons souden woonen) so souden sy oock arbeyden om iets te hebbē daer voor sy de selue souden mogen becomen/ ende haer also d'een tot Lantbouwinghe/ d'ander tot het wercken inde Mijnen / ende de Vrouwen tot Spinnen van Cattoenen ende sijde reedinghe begheuen/ alsoo door de wermte des Landts de Zijdewormen daer wel sullen voorts setten/ welcke ghesponnen Catoenen ende gereede Zijde men dan hier int Landt soude brenghen om tot Fusteynen ende andere handtwerken ghebruyckt te worden / waer wt ghenoech ghespeurt wordt dat t'selue dese Landen noch meer voordeels soude gheuen als aen den Spaengiaert / ende wat grooter voordeel ende macht dese Landen daer door souden vercrijghen.

Ende also den Spaengaert wel weet dat dē coophandel bestaet in het overbrenghen van waren ende coopmanschappen van d'een landt in d'ander/ ende dat daer toe noodich is dat het een Landt ouervloet hebbe van t'ghene d'ander ontbreect: so laet hy niet toe dat in Indien Olyen oft Wijnen geplant worden/ om also den Coophandel te onderhouden/ waer toe wy een veel beter bequaemheyt hebben als den Spaengaert oft eenighe Landen in Europa, want also in Indien gheen handtwercken en worden gemaeckt van Weverije/ Cramerije/ Maelderije/ oft Neurenburgherije of immers seer weynich: so soude niet toegelaten worden dat yemandt vande gene die derrewaerts soude gaen wt dese Landen / aldaer eenighe der voorsz. handtwerken soude moghen maken / maer souden hun daer zijnde / moeten gheneiren met Landtbouwinghe ende Coophandel oft eenige Ambachten die tot onderhout van haer ende hare Steden noodich waren/ ende daer door den Coophandel ende dese Landen niet vercort en worden / waer toe alle die derwaerts varen souden moeten Eedt doen/ datse geen der voorschrevē Handtwercken en souden maken noch laten maken maer naer alle haer vermogen verhinderen datse daer niet ghemaeckt en worden.

Bouen dien souden oock moeten sweeren datse met gheen ander volcken noch oock op gheen ander Landen en souden handelen als met die vande vereenichde Landen / en op dese Landen/ oft met sulcke als met behoorlicke paspoort vande E. Mo. Heeren Staten daer souden comen / ende men soude met der tijt d'Indianen met eenich accoort daer toe brenghen dat sy sulcx oock belouen souden.

T'welck niet alleen eenen middel en ware om dien handel te crijghen/ maer

om

om dien aen dese Landen te verknoopen: Waer wt een yder ghenoech can af-nemen/ wat grooten Coophandel ende Neiringhe dese Landen hier door souden verkrijghen/ ende meyne daer mede oock genoech ghewesen te hebben/ den middel om de Coopliedon niet meer voordeels wt dese landen/ als wt andere landen te doen handelen.

Wt het ghene voorschreuen is/ can men oock ghenoech sien dat dit eenen middel soude wesen/ om de Ambachtslieden van dese Landen grooter dagh-hueren te doen winnen als elders/ ende hare hantwercken wel te doen vertieren: Daer noch by voeghende/ dat van dese Landen nae Indien gheene Manufacturen en souden moghen ghesonden worden/ als die in dese Landen ghemaeckt/ ghemerckt/ oft gheloot souden zijn/ ende sonder tselue en souden die in Indien oock niet mogen ontfangen worden/ ende alsoo souden dese Landen florceren/ ende met Innewoonders verbult worden.

Dese voordeelen ende weldaet en souden niet alleenlick ghenieten die van Hollandt ende Zeelandt/ maer alle de gevnieerde Prouintien souden daer wel by varen/ soo wel Gelderlandt, Vrieslandt, Overyssel, Groeninghen ende Vtrecht, als andere/ daer het volck sich tot den aerbeyt soude willen begheuen/ dewyle een vruchtbaer Aertrijck eñ een Aerbeytsaem volc/ de landtsaten rijck maeckt. Ende oft onder de selue eenige waren/ daer de Inwoonders niet seer tot hantwercken gheneghen en zijn/ soo souden sy (midts aende uytghewekene van Brabandt, Vlaendren, ende andere verheerde Landen/ eenighe cleyne voordeelen gheuende) de selue tot haer trecken/ waer toe den goeden coop/ lijftocht/ ende huyshuere diese daer hebben/ oock seer souden helpen: so dat wt Hooghduytschlandt, Oostlandt, ende Enghelandt, oock veel Nederlanders herwaerts souden comen woonen/ eñ haer in dese vereenichde Landen/ d'een hier ende d'ander daer/ nae dat het voor haer neiringhe best soude ghelegen zijn/ commen nederslaen: Jae wt Brabandt en Vlaendren souder noch groote menichte herwaerts comen om van het Spaensche eñ Antichristische jock bevrijt te wesen, waer door dese Landen in menichte van volck seer soudẽ toenemen/ daer dese Landen ter contrarie apparent zijn haer meeste volck ende neiringhe door den vrede ter verliesen/ soo tselve door desen middel niet voorcomen en wordt/ ghelijck in mijn voorgaende ghescriften bewesen is.

Dat de Schipvaert hier mede oock seer soude versterckt zijn/ ende veel Bootsvolck mede aenghequeeckt worden/ ende in vaert ghehouden/ can men wt het ghene voorschreuen is genoech sien/ want so den West-Indischen handel van t'Zout ende Huyden/ diemen in groot perijckel gedreuen heeft bycde hondert Schepen heeft in de vaert ghehouden/ wat soude het wesen alsmen bouen het Zoudt/ noch de Suyckeren/ diuersche Houten/ Olien/ Wijnen/ ende andere waren niet der tijt daer toe verkreghe. Zijnde dit maer een reyse van 4.5. oft 6. maenden int'gaen eñ comen/ welcken tijt men menichmael laet om een reyse inde Straet oft selve in Spaengien de doen/ ende hier soude voor de Bootsghesellen oock wat meer als ordinaris te verdienen zijn.

Tis wel soo dat het noch dry oft vier Jaren soude moghen aenloopen/ eermen de vruchten ende nutticheden hier van te deghe soude smaeken/ ende dat onder

ondertussen de neeringe hier soude moghen comen te slappen / waer door veel lieden aparentelijck nae Brabant ende Vlaenderen souden vertrecken als sy gevoelden dat de neiringhe daer beter ware als hier.

Maer hier teghens moetmen oock considereren dat veel lieden op hope dat desen handel de neiringhe hier weder soude doen beteren / het hier soo langhe soudẽ houden als het haer mogelick ware/ soo Ambacht lieden/ Schippers/ Boeren/ als Arbeyders: Ja tis oock wel te gelooven dat eenige duysenden lie- ver met Vrouwen ende Kinderen souden na Indien varen / als datse souden onder het Pausdom woonen / want also de reyse cort is cause met Vrouwen eñ Kinderen wel ghedaen worden/ gelijck wt Spaengien veel duysenden der- waerts varen/ende weynige Vloten over vaeren oft sy nemen veel Vrouwen mede/ ende dit waer voorwaer oock gheene cleyne weldaet voor vele vrome Godvreesende lieden / die in tijt van quade neiringhe qualick middel hebben om haer huysghesin te onderhouden/ alsmen haer een landt wese daerse haer wel souden mogen erneeren/ ende met een goede Conscientie wonen ende den cost winnen. Die oock alsoo dese Landen verlieten ende in Indien ghinghen woonen/ souden dese Landen gheen cleen voordeel ende profijt doen/ende ben van opinie dat eenen Man die derwaerts ginck woonen/ dese Landen meer voordeel soude doen/ als vele die hier int Landt blijven woonen.

Wyders soude dit oock eenen middel zyn om den Coninck van Spaengien inden toom te houden/ende hem te verhinderen/ dat hy tegen desen Staet/ oft teghen die van Oost-Indien, oft oock teghens iemant van onse Ghealliieer- de/ niet en soude dorven aenvangen: eensdeels om dat zijne middelen seer sou- den afnemen: Want hoe wy in Indien meer toenamen / hoe hy meer afnemen soude: anderdeels om dat hy soude vreesen/ soo hy teghen ons yets dede/ dat hy apparentelick zijn gheheele Indien soude verliesen/ want soo wy maer 3. oft 4. Jaer tijts en hebben om ons in Indien vast te maken/ sullen daer wel soo diep in ghewortelt zijn/ ende met de Indianen soo verre int verbont ende vrientschap comen/ dat hy daer na te laet soude opstaen/ om ons daer weder wt te crijgen. Ende so wy d'eerste Jaer daer 2000. mannẽ hadden/ wy souden- der het tweede Jaer wel 4000. hebben / ende also Jaer op Jaer so gaen ver- menichvuldigen/ dat het niet te twijfelen en is/ oft souden daer eer lange Ja- ren verscheyden goede vaste Steden hebben.

Daer is noch een oorsaecke die den Spaengiaert oock seer doet vreesen d'Indien eens quijt te worden/ soo wy daer eenen voet in creghen/ dwelck is dat het volck dat hy teghenwoordich in Indien heeft/ door lanckheyt van tij- den begint van Spaengien te vervreemden/ ende worden de tyrannische re- gheringhe ende sware belastinghen soo moede / datse maer een goede occasie en bespieden/ om haer daer van t'ontlasten. Dese vervreemdinghe heeft ten deele haren oorspronck/ wt de houwelicken die daer zijn gheweest tusschen de Spaniaerden/ ende d'Indiaensche Vrouwen/ als mede tusschen d'Indianen ende de Spaensche Vrouwen/ waer wt dan Mesticos ofte half geslachten zijn ghecomen/ die haer meer voor Indianen als Spaegniaerden zijn houdende/ ende der halven oock meer d'Indien haer Vaderlant/ dã Spaengnien toegedaẽ

Soo

Soo den Spaigniaert metter tijt den Vrede oock wilde breken eñ niet doen na behooren/ soo en sullen die vã dese Landen op den Spaenschen handel niet veel behoeuen te passen/ want sullen in Indien soo goeden Trafique hebben/ ende van alles wat Spaengien ons gheeft/ soo wel connen voorsien zijn/ dat wy Spaengnien wel sullen connen missen: Oock en is den Spaenschen handel by veel nae niet vã soo grooten voordeel als hy voor desen geweest heeft/ ende in tijt van Vrede sullen dese landen niet het vierde deel so veel nutticheyt daer wt trecken als sy over 15 of 20. Jaren ghedaen hebben.

Maer daer resteert noch dat ick eenige teghenworpinghen beantwoorde/ diemen hier teghen soude mogen doen: welcke zijn na mijn opinie voornemelick drye. Deen is dat wy hier te lande niet volcx ghenoech en hebben om die landen te gaen bewoonen. Ende/ oft wy volcx ghenoech hadden/ dat het niet raetsaem en ware dese landen van Inwoonders te ontblooten/ also onse meeste macht daer in bestaet: Dander is/ dat de lieden van dese landen/ in Indien, mits de hitte/ niet wel en souden connen aerden/ oft oock aerbeydẽ/ ende datse derhaluen daer so goet profijt niet en souden doen/ als de Spaignaerden/ diet alles door hare slauen doen. Eyndelick/ dat als wy de moyte/ peryckel eñ oncosten souden gedaen hebben/ dat andere natien daer dan het profijt vã soudẽ genieten/ of daer mede comẽ wonẽ/ eñ ons alſo dien handel ten deele ontreckẽ.

Wat het eerste belangt/ tselue wordt ten deele beantwoort met tgene ick bouen verhaelt hebbe/ namelick dat door de neiringe/ veel Cooplieden ende Ambachtslieden wt andere landen hier soudẽ comen woonen/ so dat voor eerst de menichte dier in comẽ soude/ meerder soude wesen/ als die van hier na Indien vertrecken souden. Ende also verscheyden Ambachten in Indien niet en souden mogen gedaen worden/ soo en souden de Ambachtslieden derwaerts niet veel varen: Rijcke Cooplieden die hier haer gemack connen hebbẽ/ sullen daer oock niet henen willen/ so dat daer voornemelic volc sal dienen die tot de lantneiringe bequaem zijn/ en daer verstant van hebben/ diemen wt Hoochduytslant/ Ooſtlant, Denemercken en andere Noordesche landẽ genoech sal becomẽ/ t'welck meest een Aertbeytsaem volck is/ die niet seer heerschende en zijn/ maer met den aert van onse Lantsaten wel ouer een comen/ eñ welcke landen thien mael volckrijcker zijn als Spaengien: oock zijnder de lieden vele so arm/ datse haer niet en sullen connen verergeren met haer landt te verlaten: Bouen dien soudẽ wt Spanien veel Nederlanders crijgen/ die wetẽ wat profijtẽ in Indien te halen zijn/ die oock willich soudẽ zijn/ om derwaerts te varen/ als oock eenige die wt Bresilien eñ d'Eylanden van Canarien veriaeght zijn/ so datmen volcx genoech soude crijgen wt andere landen/ sonder dese landen t'ontblootẽ/ ende souden oock alſoo gelijck als een dobbel nederlandt hebben.

Het volck vande Noordersche landen heeft het verstant niet so goet noch so veel couragie als tvolc van dese landen wel heeft/ so door de coude van het climaet/ daerse geboren/ als datse niet geoeffent en zijn/ eñ daerom tot de oorloge niet soo bequaem/ als die vã dese Landẽ/ maer dese swaricheyt is noch cleyn/ want alsse wt dese lãden maer goede cloecke Overste en hebben/ die het volck wel weten te regieren/ sullen metter tijt wel wat cloecker eñ beter gheoeffent worden/ eñ is te verhopen dat door de veranderinge vande locht/ eñ de goede

com-

converſatie hare humeuren oock wat ſullen veranderẽ/ Eñ dat door de hitte vãde ſonne het flegmatick humeur vermindert zijnde/ de Colera ſal waſſen eñ toenemẽ: waer door ſe meer ſcherpſinnichept eñ cloecmoedichept ſullen vercrijgẽ/ ende alſo niet alleenlick t'volck vande getemperſte deelen van Europa gelijck worden/ maer metter tijt oock overtreffen: dan dit en is geen materie voor Coopliedẽ/ ſullen het ſelue de Naturaliſten beuelen/ ende hun laten oordeelen oft dit ſoo ſoude moghen volgen/ ende ſien oft ons de hitte ſoude verhinderen daer te aerden ofte aerbeyden.

Om het contrarie hier van te bewijſen/ en hoeue maer d'ervarenhept te verhalẽ/ die ons heeft geleert dat de Nederlanders waer ſy comẽ/ tſy in Spaegnien, Canarien, Barbarien, Guinea, Ooſt oft West Indien, over al de lieden van die lãden overtreffen in aerbeytſaemhept: eñ al en hadden wy gheen ander preuve als van het Soudt dat in west-Indien gehaelt wort in een ſeer heet Climaet/ twelck den meeſten aerbeyt is die ick achte dat ter werelt gedaẽ wort/ ſo ſoude tſelue genoech weſen om dit te betuygen/ ende nochtans en heeftmen niet bevonden dat aen eenighe Schepen die derwaerts gevaren zijn/ opt volck heeft ontbrokẽ: ende die eens derwaerts ghevaren hebben/ ſijnder dickwils weder gekeert, Men moet oock aenmercken dat de daghen ende nachten daer meeſt even lanck zijn/ ende dat de hitte des daeghs door de lange coude nachten gematight wort/ als mede door de gedurige Ooſte winden die daer Jaer wt Jaer in wayen. Den grootſten aerbeyt die in de ſteden ende inde Suyckermeulens moet gedaen worden/ canmen wel by nachte doen. Eñ ſoo veel den Ackerbouw belangt daer toe heeft men tijt van t'ſmorgens ten 5. of 6 uren totten 10. uren toe/ eñ daer na weder van des naermiddachs ten 3 uren tot t'ſavonts 6. oft 7. uren/ twelck zijn 8. oft neghen uren ſ'daechs: eñ alſmen rekent wat d'aerbeyders hier te lande wercken/ men ſal bevindẽ datſe niet langer en aerbeyden als den voorſz tijt. Men can daer oock het geheel Jaer door int velt wercken/ daermẽ hier den meeſten tijt door de coude eñ ongetempert weder wort verhindert. Het weder is oock dickwils overtrocken/ ende dan is het daer mede coel: ende oft het ſchoon reghent/ ſoo en hindert den reghen ſoo veel niet als inde coude landen: oock alſmen maer een ſchaduwe boven thooft heeft voor de ſonne/ ſoo is de hitte mede heel verdraeghlick/ waer toe geen Inventien en ſouden ghebreken/ om met ſeer cleyne verhinderinghe voor den reghen ende de Sonne bevrijt te zijn/ ende ghelijcke wel inden aerbeyt oft opde reyſe te continueren.

Datmen meynt dat de Spaignaerts met hare ſlaven profijtelicker ſouden aerbeyden als wy/ tſelue is oock miſverſtant/ want men ſeyt gemeenlick/ dat met onwillige honden quaet haſen vangen is/ eñ dat ongewilligen aerbeyt ſwaer valt: dat volck arbeyt ſo lange als den ſtock opden rugge is: Al wat ſy doen is ſonder induſtrie/ alles doende als onvernuftige dieren met grooten arbeyt. Een man vã deſen lande ſal meer wercks af legghen als drie Swerten/ die groot gelt coſten: eñ als ſy eenigen onwillige cryghen/ ſo vergevẽ ſy haer ſelven oft ſterven van honger om haer Meeſters ſpijt te doẽ/ want weten anders geenẽ middel om haer te wreken dan datſe hare ongenadige Meeſters ſoo doen haer ghelt verlieſen/ ende alſo wort dickmaels yemandt die door veel ſlaven rijck is/ in corten tijt arm/ als daer ſterfte onder comt. Alſmen oock inſiet de groote ſchattingen ende oncoſten die de Portegiſen eñ Spaignaerts hebben int garneſt comen/ ſo ſalmen moeten bekennẽ dat wy groote daghloonen ghevende/ noch meer voordeels ſullen doen als ſy/ al hadden ſy de ſlaven ende de montcoſten om niet.

Eyndelick salmen hier op seggen/ Sal het dan altijt te arbeyden zijn? alsmen wil arbeyden/ men behoeft daerom in Indien niet te loopen/ maer een yder can in zijn eygen landt wel tot arbeyden comen. Hier op is de antwoorde/ dat in dese Landen eñ schier over geheel Europa de dach-loonen so cleen zijn/ voornemelick voor die het lant bouwen/ dat sy nemmermeer so veel met arbeyden en cõnen verdienẽ/ dat sy eens tot ruste mochten geraken/ maer moeten altijt aerbeyden/ daermen in Indien door de vruchtbaerheit/ eñ rijckdom des lants/ in weynich tijts so veel sal cõnen verdienen/ datmen sich na eenige Jaren arbeyts sal mogen tot ruste begeven.

Ten lesten wort geseyt dat als wy de moyte hadden gedaen/ andere daer het geniet van souden trecken: maer alsmen insiet wat groote oncosten datter gelegẽ zijn in het oprechten van eenige Colonias, wat bequaemheyt wy daer toe hebben van Schepen/ eñ andere voordeelen die ick boven verhaelt hebbe dat dese landẽ hebbẽ/ meer als eenige van Europa, so salmen soo seer niet vreesen/ dat ons andere natien den wech souden ondergaen. Eñ alsoo dese Populatie niet alleen en soude wesen tot voordeel van dese lãden/ maer voor alle onse Geallieerde eñ nabueren/ eñ dat daer mede den Spaignaert in ballance soude gehouden wesen: so ware het oock wel te hopen datmen met haer een Accoort soude mogen maken/ datse in eenighe Jaren diergelijcke niet en souden beginnen/ of als sy sulcx wilden by der hant nemẽ/ datse so verre van onse plaetsen souden blijven/ dat wy daer niet by en souden vercort wesen: eñ als het al ten quaetsten quame/ so souden wy noch wel voordeel trecken daer andere schade soudẽ doẽ/ gelijck het op de Custen vã Guinea gaet/ daer andere voor desen hebben gevarẽ/ maer nu onse schepen daer comen/ so blijven sy t'huys.

Men moet niet meynen dat tgene ick hier boven hebbe verhaelt/ maer ydele inbeeldingẽ en zijn/ want de ervarentheyt leert ons/ wat groote rijckdõmen Spaignien wt d'Indien heeft verkregen/ soo dat sulcx by niemant en can oft en mach onkent worden. Insgelicx weetmen hoe Nuova Spania, Brasilien eñ Peru in corten tijt vande Spaignaerts is gepeupleert/ ende hoe sy daer vermenichtfuldicht zijn. D'Eylanden van Canarien, Madera, eñ de Vlaemsche Eylanden/ die by Indien, in vruchtbaerheyt noch rijckdom niet en mogen vergeleken worden/ die connen ons oock tot een exempel dienen/ ende leeren wat voordeel dat in het bouwen eñ besetten van nieuwe Landen gelegen is: Jae den geheelen Aerbodem getuycht sulcx/ want alle Landen alsoo bewoont zijn geworden. Eñ alsmen dan vergelijckt onse Natie by de Spaignaerden/ ende wat voordeel wy in desen deele op haer hebben/ soo meyne ick dat my niemant hier in en sal wederspreken.

Dit is dan tghene ick tot waerschouwinghe over den handel van West-Indien hebbe willen segghen/ niet twijfelende oft een yder siet daer by ghenoegh/ wat dese Landen daer aen is gelegen/ eñ dat het selve eenen middel is/ waer door sy in neiringe/ volck/ en voorspoet sullen wassen eñ toenemẽ/ ende cõsequentelick dienende om desen Staet te mainteneren: ende dat so wy (boven de andere swaricheden die wt den Vrede sullen spruyten) den selven handel noch comen te verlaten/ niet anders en hebben te verwachten/ als de wterste ellende ende verderf vã desen Machtighen staet/ ende van vele vrome Inwoonders/ die door de quade neiringe sullen moeten verloopen/ eñ eenighe in des vyants landen gaen woonen/ daerse metter tijt/ ende des vyants verleydinge/ vã vrienden vyanden souden mogen worden.

Ja ick houde dattet schier beter ware sich den vyant geheel over te geven eñ vã hem

hem genade te begeire/so mocht hy noch eenichsins tot mede-dooghsaemheyt beweecht worden/ dan dat wy schijnen hem te mistrouwen/ eñ ons noch eenichsins tegen hem te willen stellen/ eñ ons nochtans van onse mi ddelē ontblootē eñ ontwapenen/eñ hem alsoo gelijc t'sweert inde hant geuen/om ons daer mede te doodē.

Dan ick achte dat sommige hier op het oudt Liedeken sullen singen/namelic so den vyant dit niet en wilt consenteren/so soudemen daerom moeten in d'oorloghe blijuen/eñ de landen zijn so veel ten achter datse die niet langer connen sustineren.

Nu oft den west-Indischen handel ons so veel imposteert/datmen lieuer met perijckel vande landen in d'oorloghe behoorde te continueren dan dien te verlaten/ tselue machmen wt het voorsz/als mede wt de Louen genoemde discoursen by andere Liefhebbers ghemaeckt ghenoech sien.

Dat de landen so souden ten achter zijn ende verarmt/datse d'oorloge niet langer en souden connē onder houden/ tselue soudemen qualick connen doen geloouē aen yemandt die siet hoe volck-rijck dat de selue zijn/ hoe som mige Steden in de selue meer floreren als eenige andere in Europa,wat rijcdom de Ingesetene hebben/als mede wat grooter incomen vele Steden/Gasthuysen/Weeshuysen ende ander gestichten hebben/die Iaerlicx renten aencoopen/schier niet wetende wat met t'gelt doen/ als oock tot wat grootē rijckdom eenige geringe persoonen met dese orloge zijn gheraeckt/maer souden veel eer geloouen dat wy van weelde steruen/ als vā armoede wt teyren: Ondertusschē so is de gemeene sake ten achter/eñ tschijnt datmen lieuer het lant wil latē verloren gaē/als aen die middelen roeren/ oft datmen den Rijcken wat meer soude willen belastē/om de arme gemeente te verlichtē

Maer wat sal het ons mogen baten dat onse steden rijck/onse huysen wel gebout eñ costelijc verciert zijn/als andere die souden bewoonen/eñ wy in vreemde landen ballingen souden moeten wesen: wat soude ons den rijckdom der Gasthuysen ende andere gestichten ooc baten/als wy in vreemde landen/ in bosschen/velden/ende straten van ellende soudē moeten steruen? wat sal het ons insgelicx baten/ dat wy middelen hebbē om onse kinderē een goede erffenisse na te laten/eñ mede om onse Vrouwen eñ Dochters fraey ende cierlijc t'onderhouden/als vreemde tselue soudē eruen/ende dat Papen/Monnicken/Spaengniaerts eñ andere Roffianen de selue souden beslapē/ende met gewelt ontvoeren? gelijck wy in dese langdurige oorloge niet dan te veel en hebben gesien: wat sal t'eyndelijck helpen dat wy so mannelijck ende standtuasttelick voor het Vaderlant gestreden/eñ eenen eeuwigen lof vercregen hebben/so wy nu met eenich oneerlick/onprofijtelick/of bedriechlick accoort/ den seluen beneuens de vrijheyt comen te verliesen/eñ eenen spot vā alle de weirelt worden/om dat wy ons de goede occasie van onse behoudenisse/ ende geheele verlossinghe/beneuens onse gherechticheyt souden hebben laten ontrecken?

Wilt den vyant niet consenteren in ons redelijck versoeck/so is te hopē dat God hem als Pharao het herte verhert/tot zijn verderf / ende tot onser verlossinge/ iae wanneer ic soude hooren dat hy by zijn voornemen blijft/namelijc van niet te consenteren inden Indischen handel / ende dat hy soude willen Ieroboams Calueren/ oft zijn grouwelijcke Mis-offer hier weder oprechten/oft anders dē Vrede niet aē gaen/so soude my duncken dat ick Pharaos stemme hoorde seggē tot zijnen Coetser/spant den Wagen in/ic wil Israel na iagen/eñ dat hy alsoo niet anders en soude varen als Pharao/ende dat God het begonnen werc onser verlossinge wt de handen

den onser vyanden soude volvoeren tot vrijheyt van ons gantsche Vaderlande.

T'waer oock te hopen dat die vande verheerde Landen (die nu gevoelen waer toe datse gecomen zijn/ende hoe dat d'authoriteyt der Staten eñ hare Privilegie onder de voet getreden worden/t'welck dese Vrede-handelinge genoech wt wijst/ ons tot een exempel) haer souden verckloecken/ eñ dat sy sose noch een droppel goet Nederlants bloet in tlijf hebben/d'occasie van haer verlossinge sullen waer neme/ ende sien waer toe sy van natueren ende van eedts wegen verplicht zijn/ namelijc om de vrijheyt ende haere privilegien te beschermen/eñ voor te staen/waer toe het den rechten tijt sal zijn/ soo desen Vrede niet voort en gaet/ende datse mede sullen mercken/so den Vrede getroffen wort/eñ die van dese landẽ met den Spaignaert Vrede maecken/dat haer dã schier alle hope van vrijheyt benomen wort/eñ dat sy onder het iock sullen moeten blijven. Somen oock wilt vergelijcken den staet daer dese landen in het begin van de oorloge in warẽ/ als mede ten tijde van den grootẽ Commandeur/insgelijcx in het overgaen van Brabant eñ Vlaenderen/ten tijde van de Spaensche Vlote/ eñ den Grave van Licester/by den stant daer de landen nu in zijn/ eñ datmen het incomẽ datse doen hadden/ rekene by t'gene sy nu hebbẽ/ eñ daer noch de Intresten af treckẽ vande t'achterheden der landen/ so houde ick dat het incomen suyver noch onghelijck meerder soude blijven/ als het in die tijtẽ was: Datmen daer beneffens in siet wat hulpe eñ assistentie ons van de naburige Princen wort aengebodẽ/by het gene wy in die tijt van haer haddẽ/men sal voorwaer moeten bekennen dat wy van weelde clagen/eñ nu beter middelen hebbẽ tot onse bescherminge als opt te voren. Men moet bekennen dat de platte landẽ/als mede de ghemeene lieden veel beswaert zijn/eñ dat de lantliedẽ seer clagẽ: maer dit en comt haer niet vande belastinge (want sy en zijn nu niet meer beswaert als over eenige jaren) dan het comt wt de quade gewassen die wy nu verscheydẽ jarẽ gehat hebben/eñ al waer het in tijt van Vrede/so en zijn wy hier van niet meer versekert als nu/eñ God can ons dan so wel besoeckẽ met onvruchtbaerheyt als in oorloge/ eñ men soude wel eenighen middel vinden/om de rijcke lieden wat meer te mogen belastẽ/so souden d'arme daer mede seer verquict zijn. Segtmẽ hier op/dat de rijke lieden ende Cooplieden veel sullen vertrecken somen haer wat meer wilde schattẽ/ ten zijn maer praetgens/de Cooplieden ende andere rijcke liedẽ en sullen om wat schattinge wil/niet vertrecken/noch hare neiringhe die hier gelegen is/ verlaten: t'ontsparen van een costelijck cleet/ eñ een bancket of twee in t'jaer/sal haer tselve wel weder inbrengen/ende wat den Coopmã aengaet/die sal gelijcke wel vertrecken/soo door den Vrede de neiringe manqueert/ eñ wat sal het dan baten/datmen hem soude verschoonen als wy daer na d'een met d'ander sullen quijt wordẽ/ daer zijn veel Landen die in geen oorloge en zijn/daer de rijcke meer belast worden als in dese Landen/daer sulcken swaeren oorloghe is.

Waer mede ick dit wil besluytẽ: Onsen genadigẽ God biddende dat hy de E. Mo. Heeren Staten wijsheyt gheve in alle haer doen/eñ allen Achitophels raet/die teghens den welstant deser Landen soude moghen gegeven worden wil ter schande maken/ende daer en tegens vrome Chusais verweckẽ/die door goedẽ raet/tot behoudt onses Vaderlandts/des vyants listicheyt mogen ontdecken/ op dat wy eñ onse nacomelinghen gheen oorsaecke en hebben/ om te laet ons voor God ende de menschen te beclagen over onse slechticheyt/ maer dat wy ter contrarie de vercregen vrijheyt beyde naer Ziele ende Lichaem mogen behouden. Amen.

